

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Opgetekend

Materiële representatie aan het Haagse hof 1345-1425

van Egmond, A.J.

Publication date

2019

Document Version

Other version

License

Other

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

van Egmond, A. J. (2019). *Opgetekend: Materiële representatie aan het Haagse hof 1345-1425*.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Verantwoording

Deze studie bevat vele citaten uit Middelnederlandse rekeningen en andere administratieve bronnen. Voor de editie hiervan zijn veelal de richtlijnen gevolgd die door de Werkgroep ‘Holland 1300-1500’ zijn toegepast bij de rekeningedities in de reek Rijks Geschiedkundige Publicatieën uitgegeven door het Instituut voor Nederlandse Geschiedenis.¹ Hier worden deze richtlijnen globaal herhaald en afwijkingen erop gegeven. Het Middelnederlands kenmerkt zich door een inconsistentie in spelling. De variabele spelling is in citaten behouden; indien de spelwijze van een woord onduidelijk is en kon worden verhelderd met toevoeging van een of enkele letters die in andere versies van het woord voorkomen, zijn deze <zo> tussengevoegd. Weglatingen in de citaten worden aangeduid met puntjes tussen ronde haken (...), toevoegingen (interpolaties) zijn weergegeven tussen vierkante haakjes [als volgt]. Afkortingen zijn opgelost door te zoeken naar plaatsen waar het woord wel voluit is geschreven. De i en de j zijn aangepast naar modern gebruik (*iaer* wordt *jaer*, *jn* wordt *in*), alsook het gebruik van de u, v en w (*vter* wordt *uter*, *wt* wordt *uit*, *lieue vrouwe* wordt *lieve vrouwe*). Namen zijn letterlijk weergegeven, maar wel voorzien van hoofdletters; wanneer onduidelijk is of een achternaam een eigenaam betreft wordt deze zonder hoofdletter weergegeven. Moderne interpunctie wordt alleen wanneer noodzakelijk voor begrip van de tekst toegepast. Citaten in het Middelfrans en Middelhoogduits zijn waar nodig in het notenapparaat van een vertaling voorzien. Alleen bij Middelnederlandse citaten waarvan de lezing verwarring zo kunnen veroorzaken is een hertaling gegeven in de noten. Korte citaten zijn steeds tussen aanhalingstekens weergegeven; lange citaten worden met witregels van de lopende tekst gescheiden. Waar de rekeningpost onduidelijk is en door mij van een specifieke interpretatie is voorzien, wordt de volledige post gegeven in de noten. Opvallende tekstkritische zaken, zoals weggeschraapte en opnieuw ingevulde tekstpassages (rasuren), doorhalingen, bovenschrijvingen, attentietekens en margenotities worden beschreven in de bijbehorende noot. Cursief wordt gebruikt voor middeleeuwse woorden die niet letterlijk een citaat vormen maar in het moderne betoog zijn opgenomen, zoals rubriektitels (met hoofdletter). Bij deze titels wordt voor het Middelnederlands een gestandaardiseerde spellingswijze aangehouden, gebaseerd op wat het meeste voorkomt, en voor de Franse en Duitse de variant van voorkomen (met vertaling tussen haakjes).

Afkortingen van archieven worden bij de betreffende archiefvermelding in het bronnenoverzicht gegeven. In de noten is bij de vindplaats steeds aangegeven of het de recto-(r) of versozijde (v) van het folium (fol.) betreft. Alle rekeningen in het archief van de graven van Holland worden aangeduid met de nummering gegeven in de inventaris door J.C. Kort.² Een deel van de Hollandse rekeningen voorafgaand aan 1390 is in twee versies bewaard gebleven. Omdat de rekeningboeken uit de omslagen zijn gehaald en de katernen bij elkaar zijn gevoegd, zijn ze niet direct als twee versie herkenbaar; maar een enkele tweede versie wordt bewaard in een aparte papieren strook of map. Kort erkent maar twee dubbele versies (1220/1220a en 1223/1223a) van de zeventien (de enige die als zodanig gemarkeerd zijn); verder zijn de verschillende versies niet apart genummerd. Hoewel het tekstverloop per versie verschilt en spellingsvarianties voorkomen, zijn ze qua inhoud vrijwel gelijk. Wanneer uit deze rekeningen is geciteerd, is steeds maar één vindplaats gegeven; indien het in de eerste versie

¹ *Rekeningen 1358-1361, XXXV-XXXVII; Rekeningen tresorier 1393-1396, XXXII-XXXVI.*

² Kort 1981 (zie verder § 4.1.1 en 9.1.1).

van de rekening niet op dit folium kan worden gevonden, dient de andere versie te worden opgenomen. Voor andersoortige bronnen is altijd aangegeven of het origineel is gebruikt of een uitgegeven transcriptie; er is steeds gestreefd naar een analyse van het origineel.

Nummers (dagen, jaartallen, gewichten, maten, bedragen), in de rekeningen gegeven in Romeinse letters, worden in de citaten voor beter begrip gegeven in Arabische cijfers. Een jaartal in decennia is van eeuwaanduiding voorzien. Het administratieve jaar wisselde met Pasen (de zogenaamde paas- of hofstijl) waarmee rekening moet worden gehouden voor de maanden januari tot en met april. Gewichten zijn genoteerd in marck (per regio verschillend; Hollandse marck 246 gram) bestaande uit zestien loot of loet, of acht onsen die weer bestaan uit zestien engels. Gehalte wordt een enkele keer gegeven in *caraet* (24 delen) maar meestal in aantal delen loet. De lengte van stoffen wordt gegeven per el (per regio verschillend; Hollandse el ongeveer 68 centimeter).

De bedragen zijn in de rekeningen gegeven in rekeningmunt: ponden (*libra* afgekort als lb.), schellingen (*solidus* afgekort als s.) en penningen (*denarius* afgekort als d.) gebaseerd op de reële zilveren groot, waaraan de penning gelijk staat. Ook een penning kon nog verdeeld worden in een halve (*halling*), een derde (*engels* afgekort als eng. of *esterlinc* afgekort est.) en een vierentwintigste (*mijt* afgekort als mit.). Het s-teken voor een halve eenheid wordt weergegeven als 0,5. In de tresoriersrekeningen bestaat één pond groot (lb. g.) uit twintig schellingen bestaande uit twaalf penningen; een pond is dus gelijk aan 240 groten (ook wel het pond Vlaams genoemd, verwijzend naar de Vlaamse muntpolitiek die de Hollandse zeer beïnvloedde). De bedragen in de rekeningen van de rentmeester van Noordholland zijn genoteerd in een van de tresoriersrekeningen afwijkende rekeningmunt, namelijk ponden bestaande uit 30 groten, de groot voor 8 d.

Het gebruik van een rekeningmunt was noodzakelijk omdat er vele verschillende reële betaalmunten in omloop waren met soms dynamische koersen. Ook de groot, de munt waar de rekeneenheden op gebaseerd zijn, was niet stabiel. Koersen van vreemde munten worden in de rekeningen gegeven in aantal groten zoals die op dat moment in omloop waren. Yvonne Bos-Rops bestudeerde de gegevens in de muntordonnanties in de periode 1389-1433 en geeft overzichten van het goud- en zilveragehalte van diverse munten waaronder groten.³ Tevens geeft ze een schema met de ontwikkeling van het gewicht van de groot in dezelfde periode. In voorliggende studie worden de aankoopbedragen van luxe objecten en andere betalingen overgenomen zoals gegeven in de tresoriersrekeningen; sociaal-economische analyse van deze bedragen, mogelijk aan de hand van seriële gegevens in rekeningen van lokale ambtenaren (geen onderdeel van deze studie), laat ik over aan specialisten op dit gebied. Bedragen kunnen globaal worden gerelateerd aan de daglonen van de knechten van de door het hof uitbetaalde timmerlieden gegeven in de rentmeestersrekeningen, omgerekend naar de standaard van de tesorier: 6 d. g. in 1375; 10 d. g. in 1385 en 7,5 d. g. in 1395.

Het gebruik van afbeeldingen is zoveel mogelijk beperkt tot afbeeldingen van objecten die als bron zijn gebruikt of daadwerkelijk aan de hof van deze graven te relateren zijn. Randschriften van zegels en legendes op munten worden in de lopende tekst opgelost en gegeven in cursief; in de noten wordt het origineel gegeven in kleinkapitaal. Inscripties in manuscripten worden tevens in kleinkapitaal gegeven. Verder is gepoogd waar mogelijk

³ Bos-Rops 1993, bijlage 4.

afbeeldingen van de rekeningen zelf op te nemen, indien een fotografische weergave de uitleg ervan controleerbaar kan maken, wanneer de specifieke notatiewijze iets bijdraagt aan het begrip van de administratie en als voorbeeld van de versieringen van de rekeningen. Zo betreft de afbeelding van een ridder op de voorzijde van dit proefschrift een tekening in een rekening uit 1369/1370 (NL-HaNA, AGH, inv. 1227, fol. fol. 61r; bewerkt, voor het origineel zie afb. 87).